

جامعه‌شناسی فرهنگ

نظریه‌ای دربارهٔ رابطهٔ
اندیشه و ساختار اجتماعی

روبرت وُسنو

ترجمهٔ

مصطفی مهرآیین

نشر کردن

Robert Wuthnow

selections from:

"New directions in the study of culture"

Meaning and moral order: Explorations in cultural analysis

*Communities of discourse: Ideology and social structure in the
Reformation, the Enlightenment, and European socialism*

سرشناسه: انتشارات، ۱۹۹۴ - م.

Wuthnow Robert, 1946-

عنوان و نام پدیدآور: جامعه‌شناسی فرهنگ: نظریه‌های درباره رابطه اندیشه و ساختار اجتماعی/روبرت وُسنو؛ ترجمه و تدوین مصطفی مهرآیین

مشخصات نشر: تهران: نشر گدن، ۱۳۷۵

مشخصات ظاهری: ۲۵۶ ص.؛ ۱۴/۵ سانتی‌متر س.

شابک: 978-622-6420-68-6

وضعیت فهرست نویسی: فیپا

یادداشت: کتاب حاضر ترجمه یک مقاله با عنوان

"New directions in the study of culture" *Annual review of sociology*

و بخشی از کتابی با عنوان

Meaning and moral order: explorations in cultural analysis

و همچنین ترجمه سه فصل از کتاب

Communities of Discourse: Ideology and Social Structure in the Reformation, the Enlightenment, and European Socialism

عنوان دیگر: نظریه‌های درباره رابطه اندیشه و ساختار اجتماعی.

موضوع: فرهنگ

موضوع: ساختار اجتماعی

موضوع: دین و جامعه‌شناسی

موضوع: گفتمان

موضوع: مطالعات فرهنگی

موضوع: جامعه‌شناسی

شناسه افزوده: مهرآیین، مصطفی، ۱۳۵۳ - ، مترجم

شناسه افزوده: Mehraeen, Mostafa

رده بندی کنگره: HM۶۲۱

رده بندی دیویی: ۳۰۶

شماره کتابشناسی ملی: ۶۱۴۰۱۱۹

مجله پژوهش‌های فرهنگی

"New directions in the study of culture"

مجله پژوهش‌های فرهنگی، فصلنامه علمی

Continuity of culture, identity and social structure in Iran

مجله پژوهش‌های فرهنگی، فصلنامه علمی

همه حقوق برای نشر محفوظ است.

نشر کرگدن: تهران، صندوق پستی ۱۷۱۶-۱۳۱۴۵

www.kargadanpub.com

tele.ran@kargadanpub.com

instagram.com/kargadan.pub

نشر کرگدن

جامعه‌شناسی فرهنگ: نظریه‌ای دربارهٔ اندیشه و ساختار اجتماعی

نویسنده: رویرت وُسنو

مترجم: مصطفی مهرآیین (هیئت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی)

نسخه‌پرداز: شادی جاجرمی‌زاده

مدیر هنری: سحر ترهنده

ناظر چاپ: علی محمدپور

لیتوگرافی: نقش سبز

چاپ و صحافی: زعفران

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۴۲۰-۶۸-۶

چاپ اول: ۱۳۹۹

تیراژ: ۷۰۰ نسخه

قیمت: ۵۰۰۰۰ تومان

فهرست

۱	مقدمه مترجم
۵	۱. پژوهش وسنو در یک نگاه کلی
۹	۲. دریافت «عینی» از فرهنگ، مسئله «یون» و تحلیل فرهنگی
۱۸	۳. مدل نظری وسنو
۱۹	۴. شرایط محیطی، نهادها، کنش‌ها
۲۹	۵. تولید، انتخاب، نهادینه شدن
۳۲	۶. افق اجتماعی، قلمروهای گفتمانی و کنش نمادین
۳۷	۷. بحران در نظم اخلاقی: مکانیسم واسطی که تغییر در شرایط محیطی را در پیوند با تغییر ایدئولوژیک قرار می‌دهد
۵	۸. نقد نظریه وسنو

رویکردهای متفاوت در مطالعه فرهنگ:

فرا تحلیل مطالعات فرهنگ

۵۷	فصل نخست: فراتر رفتن از مسئله معنا
۵۹	۱. تصویری گذرا از حوزه مطالعات فرهنگی

- ۵۹ - ۱-۱. تقسیم‌بندی مطالعات فرهنگی بر مبنای دریافت آنها از فرهنگ
- ۶۰ - ۱-۱-۱. رویکرد ذهن‌گرا
- ۶۲ - ۱-۱-۲. رویکرد عینی
- ۶۶ - ۱-۲. تقسیم‌بندی مطالعات فرهنگی بر مبنای «اسلوب نظری» آنها
- ۶۷ - ۱-۲-۱. رویکرد ذهن‌گرا
- ۷۰ - ۱-۲-۲. رویکرد ساختاری
- ۷۲ - ۱-۲-۳. رویکرد نمایشی
- ۷۵ - ۱-۲-۴. رویکرد نهادی
- ۷۸ - ۱-۳. تقسیم‌بندی مطالعات فرهنگی بر مبنای تحول تاریخی آنها
- ۸۲ - ۱-۳-۱. رویکردهای کلاسیک
- ۸۳ - ۱-۳-۱. نگاه دوآلسم در اندیشه‌های مارکس، وبر و دورکیم
- ۹۲ - ۱-۳-۱. معه‌شناسی معرفت
- ۹۶ - ۱-۳-۲. رویکردهای نوکلاسیک
- ۹۷ - ۱-۳-۲-۱. مسئله «معنا»
- ۱۰۱ - ۱-۳-۲-۲. یک دیدگاه کل‌نگر
- ۱۰۴ - ۱-۳-۲-۳. روش‌های مرجع
- ۱۰۵ - ۱-۳-۳. رویکردهای پسا ساختارگرا
- ۱۰۵ - ۱-۳-۳-۱. مفروضات اساسی
- ۱۰۹ - ۱-۳-۳-۲. فاصله گرفتن از مسئله «معنا»
- ۱۱۷ - فصل دوم: سطوح تحلیل؛ کاربردها و محدودیت‌ها
- ۱۱۷ - ۱. تحلیل ذهن‌گرا
- ۱۲۱ - ۲. تحلیل ساختاری
- ۱۲۵ - ۳. تحلیل نمایشی
- ۱۲۸ - ۴. تحلیل نهادی

مدلی نظری برای مطالعه تولید فرهنگ و تغییر فرهنگی:
 رابطه اندیشه و ساختار اجتماعی در سه جنبش
 اصلاح دینی، روشنگری و سوسیالیسم

فصل سوم: مسئله «پیوند»	۱۳۳
۱. چهارچوب نظری	۱۴۲
۱-۱. شرایط محیطی، بافت‌های نهادی، زنجیره‌های کنش	۱۴۲
۱. توانا، انتخاب، نهادینه شدن	۱۴۷
۱-۲. افق اجتماع، قلمرو گفتمانی، کنش نمادین	۱۵۱
فصل چهارم: مراث نظریه کلاسیک	۱۶۹
۱. نظریه تطابق فرهنگی	۱۷۱
۲. نظریه مشروعیت سبقات	۱۷۹
۳. مؤلفه‌های مسئله‌آفرین	۱۸۴
فصل پنجم: ساختار اجتماعی و اینترمدی	۲۰۱
۱. تحولات نظری در تحلیل فرهنگی	۲۰۲
۲. شرایط محیطی، نهادها، کنش‌ها	۲۱۰
۳. تولید، انتخاب، نهادینه شدن	۲۱۸
۴. قلمروهای گفتمانی و کنش نمادین	۲۲۸
یادداشت‌ها	۲۴۰

مقدمه مترجم

در سال‌هایی که در متفکر اندیشه‌شناس کشور یعنی آرامش دوستدار و سید جواد طباطبایی مبتنی بر منطق درونی اندیشه‌های موجود در فضای فکری ایران سخن از «امتناع اندیشه» می‌گفتند، من درگیر بحث «تولید اندیشه» بودم. من با سه مسئله در نظریه این دو متفکر مشکل داشتم: نخست اینکه در نظریه این دو متفکر، به‌ویژه در نظریه آرامش دوستدار، اشاره‌ای به شرایط بیرونی تولید اندیشه‌ها یا ویژگی‌های محیطی که اندیشه‌ها در آن تولید می‌شوند و تأثیر این ویژگی‌ها بر فرم، محتوا و جهت‌گیری ایدئولوژیک اندیشه‌ها نمی‌شود. به همین دلیل است که این دو محقق به جای برقراری ارتباط میان بسیاری از ویژگی‌های فرمی و محتوایی اندیشه‌ها، محدود در فضای فکری ایران با ویژگی‌های محیطی تولید این اندیشه‌ها، آنها را به نبوغ یا عدم نبوغ یا نوع ذهنیت متفکران ایرانی نسبت می‌دهند و مجرد ویژگی‌های فرمی و محتوایی در اندیشه‌ها را به ویژگی‌های فردی متفکران بازمی‌گردانند. دوم اینکه، این دو محقق با وجود آنکه در طرح ایده‌های خود از روش متن‌خوانی بهره می‌گیرند و عمدتاً درگیر منطق درونی متون اندیشمندان ایرانی هستند، در پژوهش‌های خود از هیچ نظریه‌ای درخصوص

متن و مکانیسم‌های درونی عمل متن و شیوه صورت‌بندی شدن و معنایابی متون سخن نمی‌گویند، اگرچه سید جواد طباطبایی در صفحه پنج مقدمه کتاب درآمدی فلسفی بر تاریخ اندیشه سیاسی در ایران (۱۳۷۷) «اسلوب تحلیل گفتار» یا همان تحلیل گفتمان را «اسلوب بررسی نقادانه تاریخ اندیشه سیاسی» می‌داند. نکته سوم اینکه این دو محقق به تبع این دو نقص مجبورند ویژگی‌های فرمی و محتوایی اندیشه‌های موجود در فضای فکری ایران را به ویژگی‌های فردی متفکران ایرانی، همچون نبوغ یا عدم نبوغ یا ماهیت ذهنیت آنها (دوستدار بر «دین‌خو بودن» ذهنیت این متفکران تأکید می‌کند، طباطبایی هم بر «دین‌خو بودن» و هم بر «ایدئولوژیک بودن» ذهنیت این متفکران تأکید می‌کند) بازگردانند و از ارائه یک نظریه جامعه‌شناختی- نشانه‌شناختی در خصوص ماهیت متون این متفکران و چرایی شکل‌گیری آنها در شرایط خاص اجتماعی-تولیدشان بازمانند.

در این فضای فکری و درگیرگی با چنین ادعاهای معرفتی بود که من رساله دکتری خود با عنوان «سبب‌الذات تولید فرهنگ: ریشه‌های ظهور مدرنیسم اسلامی در هند، مصر و ایران» (۱۳۸۶) را به اندیشیدن درخصوص دو مسئله «پیوند میان ساختار اجتماعی و اندیشه» و «پیوند میان قواعد اجرای متن و اندیشه» اختصاص دادم و کوسیدم و پرسش بی‌پاسخ موجود در پژوهش‌های دوستدار و طباطبایی را پاسخ ندم: «شرایط تاریخی (سیاسی-اجتماعی) زمینه‌ساز شکل‌گیری اندیشه جدید (گفتار جدید) در جامعه شده است؟ ۲. چه عواملی فرم، محتوا و جهت‌گیری فکری اندیشه‌ها را شکل داده است؟ چنان‌که می‌دانیم، این دو پرسش اشاره به وجود شکافی عمیق و بنیادی در جامعه‌شناسی فرهنگ، به‌ویژه جامعه‌شناسی معرفت، دارند. در یک سوی ماجرا، جامعه‌شناسانی وجود دارند که وظیفه جامعه‌شناسی فرهنگ را صرف نشان دادن تأثیر یکسویه و تعیین‌بخش جامعه بر فرهنگ می‌دانند. در سوی دیگر ماجرا، نظریه‌پردازانی قرار دارند